

DE VAL VAN DE KARDINAAL

Historisch spel

door

JAN NAAIJKENS

TONEELUITGEVERIJ VINK B.V.
Tel: 072 - 5 11 24 07
E-mail: info@toneeluitgeverijvink.nl
Website: www.toneeluitgeverijvink.nl

VOORWAARDEN

Alle amateurverenigingen die het stuk: **DE VAL VAN DE KARDINAAL** gaan opvoeren, dienen in alle programmaboekjes, posters, advertenties en eventuele andere publicaties de volledige naam van de oorspronkelijke auteur: **JAN NAAJKENS** te vermelden.

De naam van de auteur moet verschijnen op een aparte regel, waar geen andere naam wordt genoemd.

Direct daarop volgend de titel van het stuk.

De naam van de auteur mag niet minder groot zijn dan 50% van de lettergrootte van de titel.

U dient tevens te vermelden dat u deze opvoering mag geven met speciale toestemming van het I.B.V.A. Holland bv te Alkmaar.

Copyright: © 2004 Anco Entertainment bv - Toneeluitgeverij Vink bv

Internet: www.toneeluitgeverijvink.nl

E-mail: info@toneeluitgeverijvink.nl

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, verfilming, video opname, internet vertoning (YouTube e.d.) of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van I.B.V.A. HOLLAND bv te Alkmaar, welk bureau in deze namens de Uitgever optreedt.

Het is niet toegestaan de tekst te wijzigen en/of te bewerken zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van I.B.V.A. HOLLAND bv te Alkmaar, welk bureau in deze namens de Uitgever optreedt.

Vergunning tot opvoering van dit toneelwerk moet worden aangevraagd bij het Auteursrechtenbureau **I.B.V.A. HOLLAND bv**

Postbus 363

1800 AJ Alkmaar

Telefoon 072 - 5112135

Website: www.ibva.nl

Email: info@ibva.nl

ING bank: 81356 – IBAN: NL08INGB0000081356 BIC: INGBNL2A

Geen enkele andere instantie dan het IBVA heeft de bevoegdheid genoemde rechten van u te claimen, of te innen.

Auteursrechten betekenen het honorarium (loon!) voor de auteur van wiens werk door u gebruik wordt gemaakt!

Auteursrechten moeten betaald worden voor elke voorstelling, dus ook voor try-outs, voorstellingen in/voor zorginstellingen, scholen e.d.

Vergunning tot opvoering:

1. Aankoop van minimaal **13** tekstboekjes bij de uitgever.
2. U vult het aanvraagformulier in op www.ibva.nl of u zendt de aanvraagkaart (tevens bewijs van aankoop), met uw gegevens, naar I.B.V.A. Holland. Uw aanvraag dient tenminste **drie weken voor de eerste opvoering** in bezit te zijn van I.B.V.A. Holland.
3. U krijgt daarop de nota toegestuurd. Na betaling wordt u de vereiste vergunning toegestuurd.

Vergunning tot HER-opvoering(en):

1. U vult het aanvraagformulier in op www.ibva.nl of u zendt de aanvraagkaart met uw gegevens naar I.B.V.A. Holland. Uw aanvraag dient tenminste **drie weken voor de eerste opvoering** in bezit te zijn van I.B.V.A. Holland.
2. U krijgt daarop de nota toegestuurd. Na betaling wordt u de vereiste vergunning toegestuurd.

Opvoeringen zonder vergunning zijn niet toegestaan en strafbaar op grond van de Auteurswet 1912. Zij worden gerechtelijk vervolgd, terwijl de geldende rechten met 100% worden verhoogd. Het tarief wordt met 20% verhoogd voor opvoeringen waarvoor geen toestemming werd aangevraagd binnen drie weken voorafgaand aan de voorstelling.

Het is verboden gebruik te maken van gekregen, geleende, gehuurde of van anderen dan de uitgever gekochte tekstboekjes.

**Rechten BELGIË: Toneelfonds JANSSENS, afd. Auteursrechten,
Te Boelaerlei 107 - 2140 Bght ANTWERPEN Telefoon (03)3.66.44.00.
Geen enkele andere instantie heeft de bevoegdheid genoemde rechten
van u te claimen, of te innen.**

PERSONEN:

Philips II - koning van Spanje

Margaretha van Oostenrijk - halfzus van Philips II, hertogin van Parma, regentesse der Nederlanden

Antoon Perrenot - genaamd Granvelle, bisschop van Atrecht, later Kardinaal. Raadsheer van Margaretha

Egmond - edelman, raadsheer van Margaretha

Willem van Oranje - graaf van Nassau, raadsheer

Viglius van Zuylichem - voorzitter van de Raad van State

Brederode - “de grote Geus”, heer van Vianen

Tomas Armenteros - particulier secretaris van Margaretha

Gommaer - huismeester van Margaretha

Een eerste en tweede meisje

Een eerste en tweede huisknecht

Verder (als figuratie) soldaten, pages en edelen uit het gevolg van Margaretha, mannen zowel als vrouwen.

DECOR:

Het stuk speelt zich af op diverse locaties, die op een simultaan-toneel met behulp van eenvoudige maar duidelijke zetstukken gemarkeerd kunnen worden. Een grote, spectaculaire montering is mogelijk, maar ook als “kamerspel”, met een kleine bezetting dus, waarbij de figuratie zo goed als geheel kan vervallen.

Voor een toelichting op de personen, hun leeftijd, hun karakter enz. zie achterin dit boek.

PROLOOG

(inleiding muziek. Sterft weg)

STEM VAN MARGARETHA: Mijn Alexander, mijn lieve zoon. Nu je nog altijd als gijzelaar gevangen zit aan het Spaanse hof, zal het je een troost zijn in deze brief te vernemen, dat het lot je moeder nu eens welgezind is. Mijn broeder Philipps is van plan uit de Nederlanden, waar hij niet aarden kan, naar zijn dierbaar Spanje terug te keren. Ik heb vernomen dat hij overweegt mij te benoemen tot landvoogdes van deze gewesten. Ik huiver voor deze uitverkiezing. De verantwoordelijkheden zijn zwaar, de benijders talrijk, de tegenstanders gevaarlijk, de raadgevers onbetrouwbaar. Maar ik voel me sterk. Ik zal je dikwijls schrijven vanuit deze mistige, grauwe Lage Landen, waar de zon even schaars is als oprechtheid en warmte even zeldzaam als vriendschap. Zo hoorde ik, dat ik niet benoemd zou zijn door de goedgunstigheid van de koning, maar door de machinaties van Antoon Perrenot, de bisschop van Atrecht, genaamd Granvelle. Is dat zo? Men weet hier nooit wat waarheid en wat leugen is. Ik weet het niet, ik weet het niet, ik weet het niet. *(haar stem sterft weg en wordt opgenomen in muziek)*

EERSTE TAFEREEL

(de troonzaal in het paleis van Philips te Brussel. Bedienden leggen de laatste hand aan de entourage. Op de voorgrond zijn Egmond en Oranje in een druk gesprek gewikkeld. Viglius hoort zwijgend toe. Wat terzijde staat Granvelle, schijnbaar in gepeins verzonken)

EGMOND: Isabella, mijn beste Oranje, is een geweldige vrouw. Men zou haar de ideale synthese kunnen noemen tussen een Vlaamse burgervrouw en een Italiaanse Madonna: weelderig van buiten en spiritueel van binnen. Ze zou zelfs onrust kunnen zaaien in het hart van een bisschop. Vooropgezet natuurlijk dat zoiets mogelijk zou zijn.

ORANJE: En dat - beste Egmond - is werkelijk een ongehoorde veronderstelling, nietwaar monseigneur?

GRANVELLE: *(mild glimlachend)* Niets menselijks is ons vreemd.

EGMOND: Hij citeert de Bijbel.

ORANJE: Daar moet u voorzichtig mee zijn, monseigneur. Men zou u voor een Lutheraan kunnen verslijten. En de brandstapels roken nog.

EGMOND: Niet voor deze bisschop. Het is er een uit het geslacht Perrenot. De Perrenots zijn gewend als katten rond de hete brei te draaien. Ze hoesten en proesten van de rook maar het is nog nooit gebeurd dat een Perrenot zijn gat verbrandde. *(hij lacht daverend)*

ORANJE: *(tot Granvelle)* Trek het u niet aan, monseigneur. Egmond wil weer eens de rol van ruige krijgsman spelen. Hij meent te pas en te onpas te moeten demonstreren dat hij in kruitdamp het gemakkelijkst kan ademen.

EGMOND: Dat is ook zo. Kruitdamp betekent voor mij: agressiviteit - de aanval. Dat is de enige manier van leven.

GRANVELLE: Er is nog een andere manier.

DE ANDEREN: ???

GRANVELLE: Terugtrekken, uitkijken, telkens opnieuw, tot de tegenstander uitgeput is. En dan moeiteloos de laatste slag winnen.

EGMOND: Onzin, onzin, onzin!

ORANJE: We zullen zien. Het einde draagt de lasten.

VIGLIUS: Zijne Majesteit laat op zich wachten.

EGMOND: Hij is nooit op tijd.

ORANJE: Dat is nu eenmaal het recht van een koning. Hij heeft alle rechten, nietwaar Viglius.

VIGLIUS: God heeft alle rechten. Maar onmiddellijk daarna komt de

koning.

EGMOND: En verder komt er niets en is er niets. De Nederlanden zijn niets. Het volk is niets. De privileges zijn niets en wij zijn niets.

ORANJE: *(fluisterend)* Beheers je Egmond. Niet allen zijn je vrienden, hier...

STEM VAN DE HUISMEESTER: De koning! *(Philips komt haastig op, zeer hautain. Hij neemt plaats op de zetel en ziet met duidelijke minachting neer op de buigende hovelingen. Het is even stil)*

PHILIPS: Mijne heren. *(ze rechten zich)* Dit zal een zeer korte zitting zijn van de Raad. Wij sluiten hem namelijk al voordat hij geopend is. Wij hebben onze beslissing al genomen. Het is dus niet nodig ons van advies te dienen.

EGMOND: Majesteit, sta me toe, uwe Majesteit er nederig aan te herinneren, dat... *(Philips ziet hem strak en koud aan. Oranje trekt Egmond discreet aan de mouw)* Pardon...

PHILIPS: *(Ziet hem nog even zwijgend, strak aan)* Seigneur Granvelle met u wil ik nog even spreken. Heren... *(met een gebaar beduidt hij de anderen dat ze kunnen vertrekken. Geërgerd gaan ze af. Granvelle glimlacht superieur)* Kom hier bij me zitten, monseigneur. *(een bediende schuift een zetel bij en Granvelle neemt plaats)* Met u kan men een gesprek voeren.

GRANVELLE: De eer is te groot, majesteit.

PHILIPS: Stop even met dat majesteit. Het woord Majesteit werpt een barricade op tussen de vorst en de anderen. Dat is goed. Zij moet er zijn. Maar nu zou ik haar voor een ogenblik willen slechten. Voor een ogenblik, versta mij goed.

GRANVELLE: Ik dank u.

PHILIPS: U bent een man van beschaving. U hebt distinctie. Die anderen zijn zo boers en plomp als de botste Vlamingen en Brabanders.

GRANVELLE: Viglius heeft verdiensten...

PHILIPS: Maar Egmond is een vulgaire vechtjas, een smulpaap en een drinkebroer.

GRANVELLE: Oranje is anders.

PHILIPS: Oranje is hetzelfde en een vrouwenjager daarbij, maar zijn onbehouwenheid gaat schuil onder een web van wellevendheid. Granvelle, wat denkt u? Zou ik, de koning, tussen dit slag mijn leven moeten slijten?

GRANVELLE: De koning verlangt naar Spanje?

PHILIPS: Met heel mijn wezen. De Nederlanden dat is een land van ketters. Spanje is een land van heiligen. Het is er nooit kil. De zon is er brandend wit. Het is een witte wereld. Ja de zielen zijn er ook

wit, wit als sneeuw, nog onbevlekt door diabolische leerstellingen.
Spanje is heilig. Ik ga er heen.

GRANVELLE: Ik vermoedde het. En ik hoop dat de vorst eenmaal in Spanje zich zijn dienaar Granvelle zal herinneren.

PHILIPS: Stelt u daar prijs op?

GRANVELLE: Zijne katholieke Majesteit is mij even heilig als hem Spanje heilig is. En ik dacht: het is niet ongepast dit door een teken aan te tonen.

PHILIPS: Een teken? Welk teken?

GRANVELLE: Staat u mij toe? *(hij knipt met de vingers. Twee bedienden dragen een schilderij op. Philips slaat er een onverschillige blik op, maar is dan plotseling hevig geïnteresseerd)*

PHILIPS: *(overdonderd)* Maar dat is van Jeroen Bosch!

GRANVELLE: De tuin der lusten. Het paneel was verloren gegaan. Ik heb het teruggevonden.

PHILIPS: *(knielt er voor)* Dat is een schilder Granvelle: Het is de enige. Hij heeft het kwaad in de mens blootgelegd, zie je. Niemand laat beter dan hij zien dat de mens door en door verdorven is, rot, voos, stinkend, walgelijk. Ja, zo is de mens. Het is grandioos.

GRANVELLE: Het zou me genoeg doen, als de koning het zijn eigendom wilde noemen.

PHILIPS: Mijn eigendom? U schenkt het mij?

GRANVELLE: Het zal me een grote eer zijn.

PHILIPS: Ik aanvaard het, zeker. Ik wist wel dat ik met u praten kon. Ik zal nog vaak aan u denken, in Spanje, waar ik heen ga, zeer zeker ga ik terug. Espanja! Espanja! Binnenkort, Granvelle, binnenkort!

GRANVELLE: *(langs de neus weg)* Ik neem aan, dat de opvolging hier al geregeld is.

PHILIPS: *(bestudeert schilderij)* De opvolging? Die is geregeld ja. Christina van Lotharingen wordt landvoogdes.

GRANVELLE: *(schrikt - maar beheerst zich)* De hertogin van Lotharingen?

PHILIPS: Mijn nicht. Een uitstekende keus nietwaar?

GRANVELLE: Er is geen betere denkbaar. Mevrouw uw nicht zal zich uitstekend weten aan te passen.

PHILIPS: Dat zal ze.

GRANVELLE: Ze is intelligent. Ze is aantrekkelijk. Nu zij weduwe is, zal zij zich haar oude liefde voor Egmond herinneren. En nu Oranje weduwnaar is, zou haar oudste dochter een prachtige partij voor hem zijn.

PHILIPS: Oranje? Egmond? Dat zijn ongewenste banden

voorkomen. Ze zouden een te grote invloed op Christina kunnen uitoefenen.

GRANVELLE: Ongewenst? Dat heb ik niet gezegd, majesteit.

PHILIPS: Maar ik zeg het. Het is ongewenst. Een landvoogdes die de speelpop is van... Dios mios!

GRANVELLE: Is het juist, mijn vorst, dat de hertogin Lutherse verwanten in Duitsland heeft?

PHILIPS: (*in de war*) Dat weet ik niet. Ik zal het laten navragen. Wat moet ik doen? Ik zal er over nadenken.

GRANVELLE: Margaretha is vlekkeloos in de ware leer.

PHILIPS: Wie zei u?

GRANVELLE: Uw zuster. Haar tante en haar oudtante hebben met succes de Nederlanden geregeerd. Deze traditie zou kunnen worden voortgezet. Pardon, ik praat mezelf voorbij. Uwe Majesteit heeft immers al de hertogin van Lotharingen...

PHILIPS: Wacht eens even! Dat was maar een idee, Granvelle, een suggestie. Ik heb nu een beter plan. Ja ja! Mijn zuster Margaretha!

GRANVELLE: Men kan minstens zeggen dat zij van goeden huize is...

PHILIPS: De zuster van de koning aan het roer. Dat is een vertrouwde gedachte voor het volk der Nederlanden.

GRANVELLE: Een uitmuntend idee, Majesteit.

PHILIPS: Zij kent de Nederlanden. Zij is er geboren. En zij is onberispelijk in de leer.

GRANVELLE: Buiten alle twijfel. Maar zijn deze kwaliteiten - die een grote waarde hebben, natuurlijk, natuurlijk - toereikend voor het zware ambt van regentes?

PHILIPS: Zij is opgeleid in de politieke hogeschool van Rome. Zij heeft ontelbare connecties. En vergeet vooral niet, Granvelle, dat ik haar zoon, Alexander van Parma, in handen heb. Twijfelt u nog?

GRANVELLE: U heeft mij overtuigd. Hare excellentie zal haar trouw nooit verzaken. Ik bewonder uwer Majesteits helder inzicht.

PHILIPS: Goed, goed, goed. Zo zie je weer, monseigneur, dat regeren voor een aanmerkelijk deel laveren is. Je moet heel wat klippen weten te omzeilen.

GRANVELLE: Daarin hebt u een meesterhand.

PHILIPS: Een meesterhand? (*wijst naar schilderij*) Hij had een meesterhand. Jeroen die Maelre. Een duivelse kerel. Een man naar mijn hart, zoals u Granvelle, die ronduit zegt waar het op staat. Waar zal dit schilderij het best tot zijn recht komen? (*hij klapt in de handen*) U zou Margaretha tot grote steun kunnen zijn. U bent een integer man. (*een bediende komt op*) Breng dit schilderij naar de

grote zaal. Voorzichtig, schelm! Je behandelt het alsof je satans
moer in je vierkante knuisten hebt. *(hij haast zich er achteraan.
Granvelle staat even alleen. Hij is zichtbaar verheugd. Hij proeft het
woord: "Margaretha". Dan gaat hij langzaam af)*

TUSSENSPEL

(muziek op de achtergrond)

STEM VAN MARGARETHA: Mijn lieve zoon, mijn eigen Alexander. Vandaag ben ik na een lange, gevaarlijke reis in Brussel aangekomen. Ik ben dodelijke vermoeid en mijn brief zal dus kort zijn. Maar behalve vermoeidheid voel ik wat anders. Iets, dat mijn hele wezen doorzindert. Is het trots, is het vreugde? Ja, het is vreugde en dankbaarheid. Ik ben gelukkig, lieve Alexander. Van een nederige hoveling ben ik tot de hoogste hoogte gestegen. Ik zou willen zingen. Ja, ik zing! Hoor je mij, lieve Alexander, mijn jongen? Misschien dringt mijn stem tot je door, over de vlakten en bergen heen. Ik eindig nu. Ik ben doodmoe. En morgen wordt het opnieuw een vermoeiende dag. Dan worden de edelen aan mij voorgesteld. Mijn broeder Philips, de koning, je oom, heeft mij al strenge instructies gegeven. Ik zal ze uitvoeren. Dag mijn jongen, ik kus je, ik ben gelukkig, deel in mijn geluk... *(muziek komt op - sterft weg)*

TWEEDE TAFEREEL

(zelfde toneel als het eerste. Een tweetal kamermeisjes is bezig de laatste hand te leggen aan de zaal. Gommaer, de huismeester, een oudere wijze man, een levenskunstenaar, hangt lui in een zetel)

EERSTE MEISJE: Kun je nog luier liggen, Gommaer?

TWEEDE MEISJE: Het is net een zwijn.

GOMMAER: Een zwijn ligt op zijn buik meisje, op zijn buik in het slijk. De ruggelingse houding is die van een mens. Het is een wáárdige houding. Hij wendt zich af van het slijk en kijkt naar de zon, die de moeder is van alle leven.

EERSTE MEISJE: Hij is gek.

GOMMAER: Ik ben gek ja, zo gek als een kwezel op een kermisdag. En bij God, wat ben ik daar blij om. Want gekken mogen de waarheid zeggen.

TWEEDE MEISJE: Ook tegen Madama?

GOMMAER: Ook tegen Madama. Ze zal mijn wijsheid nodig hebben.

EERSTE MEISJE: Denk je?

GOMMAER: Ze valt met haar mooie, gelukkige lijfje midden in een wespennest. Zij neemt de plaats in die Egmond en Oranje zo duivels graag gehad zouden hebben.

TWEEDE MEISJE: Monseigneur Granvelle staat achter haar.

GOMMAER: Monseigneur heeft van de heilige geest een heel bijzondere gave gekregen: hij kan aan de touwtjes trekken als geen tweede ter wereld. Hij kan iedereen laten dansen zoals hij trekt, Madama inbegrepen en als het enigszins kan de koning erbij.

EERSTE MEISJE: Granvelle dient de koning.

TWEEDE MEISJE: En als Madama nu eens het volk wil dienen? Dan dient Granvelle óók het volk.

GOMMAER: In dat geval, lieve kinderen, zal Madama worden fijn gemalen. Als een graankorrel tussen twee molenstenen. *(op de achtergrond klinken stemmen. Gommaer springt op)* Er uit, mussen, eruit! Daar komen de adelaars en de apen - de menagerie van de koning. *(de meisjes haasten zich af. Gommaer stelt zich wat terzijde op, onopvallend. De edelen komen discussiërend op: Egmond, Oranje, Viglius, Brederode en eventueel enkele anderen)*

EGMOND: Wat een onzin! Het is nu tijd voor de jacht. In plaats daarvan scheept de koning ons op met een maskerade in de Pinkstertijd.

BREDERODE: Voor die poppenkast heb ik een zware reis moeten maken, van Culemborg naar Brussel. Dat wil zeggen: drie dagen

ploeteren door modder en slik. En dat allemaal om de hand te kussen van een vrouwspersoon, dat uit de zondige zwakheid van keizer Karel geboren is.

VIGLIUS: Heer, heer, u spreekt over onze regentes.

EGMOND: Onze regentes? Nee, nee, waarde Viglius, "een" regentes. Zij is niet onze regentes. Zij is de regentes van de koning. Philips heeft ons advies in de wind geslagen. Hij heeft kennelijk geluisterd naar een zekere Granvelle. Maar waar is de hoogverheven monseigneur van Atrecht? Waar blijft hij? Die godgewijde heer voert wat in het schild.

ORANJE: Kalm aan Egmond. Zelfs een populair en hoog gestegen man als jij kan zich niet alles zo maar zeggen.

EGMOND: Wat me op de tong brandt, spuug ik uit.

ORANJE: Een druppel honing is meer waar dan een vat azijn.

EGMOND: Jij kiest voor de vos, Oranje. Ik houd het op de leeuw. Dat is mijn natuur.

BREDERODE: Goed gesproken Egmond!

VIGLIUS: Kunnen de heren hun twistgesprek niet uitstellen? Is dat de juiste stemming om de regentes te begroeten?

EGMOND: Een boze stemming is de juiste stemming. Het zit me tot hier Viglius. Wij worden nu al jaren door rokken geregeerd. Moeten vreemde vrouwen ons decreteren wat wij zelf beter kunnen? Oranje kan het beter, zelfs Brederode - jij niet Viglius, jij bent een betaalde handlanger in een juristentoo - en mijzelf wil ik niet uitschakelen, daar ben ik ijdel genoeg voor.

ORANJE: *(trekt Egmond naar voren)* Pas toch op Egmond. Je loslippigheid zal je nog eens duur te staan komen. Niemand is betrouwbaar in dit paleis.

EGMOND: Wij zijn vrienden. En wie zou ons verder horen? *(op dat ogenblik sleurt Brederode hardhandig de tegenspartelende Gommaer naar voren en stoot hem tegen de grond, waarbij hij hem in een wurggreep houdt)*

BREDERODE: Je wou op jacht, Egmond? Wel, hier heb ik een wild zwijn voor je. Wat zal ik met hem doen? In de vernieling stampen? *(hij slaat hem met het plat van zijn rapier. Egmond trekt het zijne. Gommaer jammert zacht)*

EGMOND: Wie ben je, wat doe je hier?

GOMMAER: Met uw verlof, edele Egmond, dit is een lastige houding om de waarheid te spreken.

BREDERODE: *(drukt hem met de voet nog meer omlaag)* Is het zo beter?

GOMMAER: *(kreunend)* Ik ben de huismeester Gommaer heer, ik

ben niet geboren uit liefde en evenmin om slaag te krijgen. Ik kom uit Lier waar mijn vader koster was...

ORANJE: Laat hem los. Het is Gommaer. Ik ken hem.

BREDERODE: Hem loslaten? Een brutale bijter van een hond moet je de tanden uit zijn bek slaan, niet Viglius?

VIGLIUS: Ik blijf hier buiten.

ORANJE: Ik ken Gommaer. Ik sta voor hem in.

BREDERODE: Hij zal Egmond aan de galg helpen.

ORANJE: Hij staat aan de goede kant. Of niet, Gommaer?

GOMMAER: Met uw verlof, seigneur, dit is een ongemakkelijke houding om... *(op een teken van Oranje laat Brederode hem mokkend los. Oranje helpt hem overeind)*

ORANJE: Dus, Gommaer?

GOMMAER: Het is geen vraag heer. Ik sta voor mijn land, ik heb een hekel aan de Spanjolen en ik kies voor de Vlaamse wasvrouwen, de Brabantse keukenmeiden, de Limburgse rijknechten, ik kies voor het volk. Dan kies ik voor mezelf en een betere keus is niet denkbaar.

ORANJE: Je kunt gaan.

GOMMAER: Dank je seigneur, maar met uw verlof, mijn plaats is hier. Ik moet een oog houden op de kamerkatjes en de toestand hier.

EGMOND: En je zult zwijgen?

GOMMAER: Ik heb niets gehoord en ik kan dus niets zeggen - met mij vergeleken, is een grafzerk onbetrouwbaar en...

EEN STEM: De koning! *(er klinken trompetsignalen. De koning komt op, met Margaretha (trots, onaandoenlijk, hiëratisch) haar secretaris Armenteros, enig gevolg. En tot slot: Granvelle. Allen knielen. De koning gaat zitten. Dan, op zijn teken, de regentes. Dan de anderen)*

PHILIPS: *(zeer vermoeid)* Mijne heren, de last van het koningschap is zwaar. En zwaarder nog is het gewicht dat drukt op de schouders van een man, die gedoemd is zijn dagen door te brengen op een plaats die niet de zijne is. Zelfs een koning heeft lucht nodig om te ademen, warmte om zich te koesteren, mensen om zich heen om zich te spiegelen. Waar dit alles ontbreekt raakt de koning vermoeid. Wij hebben daarom besloten deze plechtigheid tot het uiterste te beperken en in een hoogst sober protocol de eer te bewijzen aan onze beminde zuster Margaretha, naar de wil van God en van de katholieke koning, geroepen tot regentes der Nederlanden. En het zal geschieden volgens de lijst, die de aan Hare Hoogheid toegevoegde secretaris Armenteros thans voor zal

lezen. *(hij maakt een moe gebaar en zakt weg in zijn zetel)*

ARMENTEROS: *(met luide stem)* Antoine Perrenot, monseigneur van Atrecht. Lamoraal, graaf van Egmond, enzovoort enzovoort. Willem, prins van Oranje, graaf van Nassua, enzovoort enzovoort, Jan van Glymes, markies van Bergen, Brederode, heer van Vianen, Hendrik, hertog van Aerschot. Viglius van Zuylichen. *(de opgeroepen edelen knielen een voor een voor de regentes. Zij reikt hen, volstrekt onaandoenlijk, bijna bewegingloos, de vingertoppen, die eerbiedig gekust worden. Als allen hun plaat hernomen hebben geeft Philips een vermoeid teken aan Granvelle. Deze ontrolt een document)*

GRANVELLE: *(zeer welsprekend)* Het is de wens van zijne hoge katholieke Majesteit - en zijn wens is ons méér dan een bevel, het is een geheiligde plicht - dat ik - hoewel de nederigste van zijn dienaren - in zijn hooggeprezen naam aan u, edelen en ridders der Nederlanden, de gronden uiteen zet die de koning hebben bewogen zijn zuster Margaretha aan te wijzen tot zijn plaatsvervangster. Zijne Majesteit deed zulks vanwege de onaantastbare liefde, die Hare Hoogheid aan haar broeder de koning bewezen heeft. Vervolgens: Hare Hoogheid heeft niet alleen de koning, maar ook de Nederlanden innig lief. Zij is er geboren en getogen en voor en aanmerkelijk deel opgevoed. Zij zal haar broeder de koning dienen en het volk waarover zij werd gesteld. Hare Hoogheid's regering zal op de eerste plaats gericht zijn op het handhaven van het enig ware, katholieke geloof. Zij zal zich richtten op het behoud van de vrede. De openbare justitie zal met inzicht... *(Philips onderbreekt de rede met een wenk. Hij fluistert Granvelle iets in het oor, die daarna - zonder papier - vervolgt)*

Zijn katholieke Majesteit stelt er prijs op met nadruk te verklaren, dat de landvoogdes verwacht dat de volksvertegenwoordigers zonder voorbehoud de belastingen zullen aanvaarden, die hen ter goedkeuring worden voorgelegd. De heer Armenteros heeft de verzoeken daartoe reeds in portefeuille. *(hij leest weer)* En wij smeken de hemel dat hij zijn milde zegen uit zal storten over onze overheden, die door Gods gratie over ons zijn gesteld. Viva al rey!

DE ANDEREN: *(mat)* Vivat, vivat, vivat! *(de koning staat op. Allen buigen. Zonder taal of teken gaat hij af, gevolgd door Margaretha, het gevolg en als laatste Granvelle. Hij wendt zich even om, kijkt naar de buigende edelen, glimlacht vaag en gaat dan snel af. De tongen komen los. Allen spreken door elkaar heen. Dan daarbovenuit)*

EGMOND: Dat noem ik grof! Ik ben geschokt tot in mijn lendenen.

Granvelle in het gevolg, Granvelle de eerste, Granvelle die namens de koning het woord voert. Dat is grof, mijn heren, dat is... daar zijn geen woorden voor.

BREDERODE: Een mooi program staat ons te wachten: ketters verbranden en belasting betalen en dat alles in de naam des Heren.

VIGILIUS: Wacht eerst de dag van morgen af.

EGMOND: Als de koning weg is, draait hij die vrouw om zijn pink als een ring die te groot is.

BREDERODE: Die vrouw is de vleesgeworden trots. De minachting voor ons druipt eraf. Zij heeft geen stom woord gezegd.

EGMOND: Haar blik zei genoeg: Jullie zijn lucht voor mij.

ORANJE: Heren, heren, wat bent u voorbarig. U verliest de grondbeginselen van wijs beleid uit het oog: matigen, afwachten, wikken en wegen. Er is nog niets onherstelbaars gebeurd. Alles is nog mogelijk. Geloof u mij toch.

EGMOND: *(woedend)* Afwachten! Schipperen! Wikken en wegen. Dat is voor kruideniers. Bah! *(hij gaat woedend af. Oranje gaat snel achter hem aan, roepend: Egmond! Egmond! De anderen zien elkaar aan)*

BREDERODE: We zullen zien, zei de blinde. *(ze gaan af. Gommaer klapt in de handen. Enkele bedienden komen op)*

GOMMAER: Aan het werk! Behandel de zetels met eerbied en aandacht want ze zijn gewijd door de presentie van hoogstaande onderdelen. *(een der bedienden laat een papier uit zijn zak vallen. De jongeman schrikt hevig en stopt het papier haastig weg)* Geef hier dat papier.

JONGEMAN: Het is niets. Een brief van mijn moeder.

GOMMAER: *(vlak bij)* Kom op vriend, voor de draad ermee. Kom op! *(bevend reikt de jongen hem het papier. Gommaer kijkt erop en bergt het dan snel achter zijn rug)* Hoe kom je daaraan?

JONGEMAN: Op de Grote Markt heeft iemand het ongemerkt in mijn zak gestopt.

GOMMAER: Ongemerkt? Hoe wist je dan dat het op de Grote Markt was? Het doet er niet toe. *(hij kijkt weer)* Kom eens hier, jongens. *(ze drommen om hem heen)* Is de kust veilig? *(ze nemen polshoogte. De kust is veilig)* Wie kan hier lezen?

JONGEMAN: Ik. Een beetje.

GOMMAER: Wat staat hier? Lees.

JONGEMAN: Wel - eh - hier staat: Een lied op de Spaanse soldaten. Op de wijs van: Het voer een maagdelijn over de Rijn.

GOMMAER: Juist, dat staat er. Wie kan hier zingen?

Als u het hele stuk wilt lezen dan kunt u via www.toneeluitgeverijvink.nl de tekst bestellen en toevoegen aan uw zichtzending.

Voor advies of vragen helpen wij u graag.

 info@toneeluitgeverijvink.nl

 072 5112407

“Samenspelen” is ons motto